

Németh László

Turczel Lajos síremlékének elkészítése

Egy alkalommal meglátogatott Nagy János szobrászművész, és előszedett egy 15 x 10 x 12 cm méretű, gyurmából készített síremlékmintát. Nekem nagyon megtetszett: gyönyörű, sokat használt, vastag, nyitott régi könyvet testesített meg. János csak ennyit kérdezett: kifaragod? Gondolkodás nélkül igent mondtam, s ekkor hozta tudomásomra, hogy Turczel Lajos, az Ipolyszalkán született legendás tanár és irodalomtörténész síremlékét tervezte meg. Mindig szerettem a kihívásokat, arról nem is szólva, hogy megvalósítani Nagy János egyedi ötleteit, számomra nem mindennapi élmény. A sírkövesek jól ismerik a mondást: sírköves sok van, de kőfaragó?... Megbeszéltük, hogy a művet süttői mészkőből készítjük el. A síremlék részeinek kialakítása és méretei a kis gyurmaminta alapján történt. A kőidomok méreteit a lehető leggazdaságosabban dolgoztam ki, mert manapság a maradandó értékekre szánják a legkevesebbet. A villanypostás levélváltások, és néhány telefonbeszélgetést követően Süttőn elkészítették a megrendelt, méretre vágott kőidomokat, melyek súlya meghaladta a másfél tonnát. A feleségem unokaöccse kölcsönözte a kisteherautóját, s én szárnyakat kapva elindultam Süttőre, ahová szakmai kísérőnek magammal vittem az unokabátyámat. Útközben volt időnk olykor még hihető történeteket is egymásnak mesélni. Megérkezésünkkor kiderült, hogy az idomokat nem süttői mészkőből, hanem Olaszországból behozott „kanfanár” mészkőből készítették el. Elöntött a meleg, ám rájöttem, hogy a süttői mesterek helyesen cselekedtek, a kanfanár színe olyan, mint a süttői, de sokkal tömörebb, tartósabb, és élmény vele dolgozni.

Megérkezve Kicsindre, immár egyedül, saját készítésű segédeszközeimmel, „lassan, szépen, ahogy a csillag megy az égen” letermelgettem a teherautóról az igen súlyos, de gyönyörű, méretre vágott kőidomokat. Azért hangsúlyoztam, hogy gyönyörű darabokról volt szó, mert mindig jó érzés tölt el, ha meglátok egy-egy szép, megmunkálásra váró anyagot, legyen az fém, fa, kő vagy műanyag. A természet alkotta, vagy a mestersen megmunkált felületek mindig nagyon jó hatással vannak rám.

A Süttőről hozott szép kőidomokat napokig nézegettem, némelyiket megfordítottam, hogy más szögből is gyönyörködhessek bennük. Eltartott egy ideig, amíg elkezdtem a faragást. A kanfanár illatos pora által próbáltam felidézni az évmilliókkal korábbi, sejtelmes élővilágot, melyet ma már nagyon nehéz elképzelnünk. Egy ilyen karakterű, szerethető munkánál elmondhatatlanul jó érzés, amikor minden összhangban van. Még a Nap sugarai is simogatják az embert, amikor dolgozik.

Kőfaragó munkáimat az anyag mérete és súlya szerint vagy az „egyemberes”, vagy a

Németh László munka közben

„többemberes” kategóriába sorolom. Kicsinden a kőfaragó munkákhoz nagyon nehéz megfelelő segítőtket találni, mert amikor két kőfaragó együtt dolgozik, még a lélegzetüknek is összhangban kell lenniük! A kő könyörtelen tud lenni; legtöbbször, amikor meg kell változtatnunk a helyét, ha nem készítjük elő gondosan az alátétet, vagy nem figyelünk egymásra, bizony össze-

Nagy János: Turczel Lajos síremléke, kőfaragó: Németh László

lapulhatnak az ujjaink! Az ilyen balesetek elkerülését biztosítják az elképzeléseim alapján régebben elkészített segédeszközeim, és ezért egyedül, zavartalanul a többmberes feladatokat is megoldom.

Napok, hetek teltek el, mire kialakultak a síremlék íves részei. Különösen élvezetes volt számomra a kör alakú kalamáris elkészítése, amely nekem mélyen feltárta a kőesztergályozás rejtélyeit. Jánost néhányszor kértem, nézze meg az elkészült részeket, és mondja meg, megfelelnek-e, de ő nem jött el, mert megbízott bennem. Egyszer azonban meglátogatott, és elhozta a síremlékre elkészített Turczel Lajos-portré 40 cm átmérőjű, bronz domborművét. Megcsodáltam a remekbe sikerült, pompásan cizellált, élethű alkotást, s nyomban felötlött bennem: ezt a kiváló darabot úgy kell az emlékműbe illeszteni, hogy a tolvajoknak esélyük sem legyen ellopni azt.

Mivel a szobrászművész az emlékmű elemein nem kívánt módosítani, erős felhatalmazást kaptam rá, hogy a Turczel Lajos személyiségéhez méltó síremléket hálával építsem fel az ipoly-szalkai temetőben.

Balassa Bálint emléktáblája Esztergomban

Már gyermekkoromban, a Süttőről származó kőfaragó mester nagyapám műhelyében megfigyeltem, hogyan történik a márványlapok elvágása. Ehhez a művelethez a múlt század ötvenes éveiben Párkányban még nem volt gép. Az ilyen feladatokat kézi szerszámokkal, vagyis vésővel és kalapáccsal kellett megoldani. Ha el akartuk törni a márványlapot, hogy a kívánt, bejelölt vonalon törjön el, mély barázdát kellett vésní a kőbe. Ezután ráhelyeztük a lapot egy sima kőasztalra, majd a kivésett barázda alá illesztettünk – a lehető legpontosabban – egy 2-3 mm vastagságú, keményre fonott madzagot. Érzéssel, alaposan fülelve, határozott kalapácsütéseket mérve az éles vésőre, a barázdában gyengítettük a követ... A kalapácsütéseket addig ismételtük a lap szélétől egyre beljebb haladva, amíg meghallottuk a márvány repedésének hangját. Ezután már csak arra törekedtünk, hogy ott véssünk, ahol még nem hallottuk a repedést. Mivel a madzag alátámasztotta a márványlapot, így annak egyik fele a levegőben, a súlyával nehezedett a repedés vonalára. A véső lassanként úgy meggyengítette a lapot, hogy az a saját súlyától szépen eltört a barázda teljes hosszán.

Ezzel az ősi kőfaragó módszerrel kellett eltörni az Esztergom város részére készülő Balassa Bálint-emléktáblát is. Nagy János szobrászművésszel, a tábla tervezőjével megbeszéltük, hogy a törés természetes jellegű legyen, kövesse az esztergomi várfal eredeti törésvonalát. János be is jelölte az enyhén cikkcakkos vonalat. Én úgy gondoltam, hogy a méretes gránitlapba először a 320 betűs szöveget vésem ki, mert a nagyobb tömegű kőbe jobban „húz” a véső, egyszerűbb a vonalazás, és majd a bejelölt vonalon töröm el a lapot.

János néhány nappal az emléktábla felavatása előtt meglátogatott, és nagyon csodálkozott, hogy a lap még egyben van, nincs eltörve. Aggódott, hogy a kő nem úgy törik majd el, ahogy azt ő berajzolta. Lábai nyakába szedve távozott, de a kapuból kissé elmarasztalóan, nem a megszokott hangon még visszaszólt: „Ha eltörted, hívj fel!” Tudatosítottam, a törés művelete időt, végtelen türelmet igényel, nem szabad elkapkodni, mert a sietség megbosszulja magát – ezért a munkát másnapra halasztottam.

Én úgy éreztem, sőt biztos voltam benne, hogy a kőlap ott és úgy törik majd el, ahogyan azt én szeretném, s ahol azt János bejelölte. Az anyagok engem már megtanítottak: ha türelemmel és szeretettel „bántom” is őket, engedelmessé válnak, nem bosszulják meg a sérelmeket, sőt: barátságosan visszajeleznek.

Az emléktábla eltörésének izgalma, majd a siker Jánost annyira meglepte, hogy az ünnepélyes avatáson mondott beszédében kitért az ilyen munkával kapcsolatos feszültségekre, és engem, a kivitelezőt, kiemelten dicsért meg.

A tábla Esztergomban, a Kis Duna sétány és a Katona utca sarkán, az eredeti várfalon ékeskedik. Nagy János nem szokványos kivitelű két, kör alakú bronz domborműve: Balassa Bálint és harcias lova, történelmünket felidéző műalkotás.

Nagy János: Balassa Bálint emléktáblája, kőfaragó: Németh László

